

versat el sentit genuí de l'homenatge i se'l mistifica a benefici de motivacions estranyes, encara que siguin respectables. La figura exemplar de l'homenatjat — una vida sencera de treball consumida a la major glòria de Ramon Llull — i l'abrandament puríssim dels oferents exigien que la «Miscel·lània Galmés» fos publicada sense desfiguracions.

IV-VI. — Al marge de la sèrie regular dels «Studia Monographica», l'Escola Lulliana de Mallorca dóna també a llum publicacions diverses. Unes, com el discurs d'entrada a l'Escola del veneçolà Antonio Reyes sobre les previsions científiques del Doctor Illuminat, no tenen altre interès que el de testimoniar la penetració de les idees lullianes a l'Amèrica espanyola. D'altres, com el volum de comentaris a Llull del Dr. Blanes Mestre, brollen de simples motivacions afectives i familiars. De totes aquestes publicacions lliures, la més valuosa és l'obra d'homenatge pòstum al Dr. Miquel Massuti, mort prematurament a Palma l'any 1950. Massuti fou un distingit home de ciència i alhora un fervorós lullista que, seguint les petjades del cistercenc P. Pasqual, estudià a fons la cosmologia de Ramon Llull, la teoria lulliana de les marees i de la brúixola i la posició de Llull enfront de l'alquímia. El volum esmentat recull les diverses publicacions lullianes, més un llarg estudi inèdit, de l'homenatjat; es ressent, però, de massa repeticions, que s'haurien pogut evitar amb una acurada selecció dels materials.

Joaquim CARRERAS i ARTAU

FRANZ PELSTER: *Die Quaestio Heinrichs von Harclay über die zweite Ankunft Christi und die Erwartung des baldigen Weltendes zu Anfang des XIV. Jahrhunderts*. Roma, Edizioni di Storia e Letteratura, [1951]. 58 pàgs. («Archivio Italiano per la Storia della Pietà», I, 25-82).

MIQUEL BATLLORI, S. I.: *Arnau de Vilanova antiscolastique d'après les textes catalans et italiens*. Roma 1951. («Scholastica ratione historico-critica instauranda. Acta Congressus Scholastici Internationalis Romae anno sancto MCML celebrati», 567-581.) — *Arnau de Vilanova en Italie*. Barcelona 1952. (AST, XXVIII (1950), 83-101.)

LUIS DE PINA: *Pedro Hispano e Arnaldo de Vilanova na educação médica popular hispânica*. Lisboa 1951. («Anais da Academia Portuguesa da História», 2.ª série, III, 241-337.)

JUAN ANTONIO PANIAGUA ARELLANO: *Vida de Arnaldo de Vilanova*. Madrid 1951. («Archivos Iberoamericanos de Historia de la Medicina», III, 3-83.)

I. — La magnífica monografia del conegut jesuïta i medievalista alemany Pelster sobre les idees apocalíptiques emeses en la literatura teològica europea dels primers anys del segle XIV projecta una viva llum sobre un tema gairebé verge, que l'autor ha hagut d'investigar a base de materials manuscrits o, almenys, raríssims. Pelster descriu com arribà a plantejar-se, en l'ambient intel·lectual de París, el tema de la fi del món i de la venguda de l'Anticrist, i com es destriaren, a l'entorn d'aquest tema, les tendències doctrinals de

l'època. L'actitud més extremosa fou la d'Arnau de Vilanova, iniciador de la qüestió en divulgar a París, l'any 1300, el seu tractat *De tempore adventus Anticristi*, encara inèdit, on anuncià que el món anava a finir dins la centúria que començava. En nom de la Facultat de Teologia combaté les idees d'Arnau un dels seus mestres més prestigiosos, el clergue secular Peire d'Alvèrnia, en una disputa quolibètica tinguda públicament a la Universitat al cap de pocs mesos; la qüestió cinquena del seu *quodlibet*, també inèdit, és consagrada íntegrament a l'assumpte. Extraacadèmicament, el tema fou tractat el mateix any 1300 per un excellent orador sagrat i escriptor, el dominic Jean Quidort de París, el qual, tant en els seus sermons com en el tractat *De adventu Christi*, adoptà una posició intermèdia. Els sermons són perduts, i el tractat resta inèdit. Jean de París escriví una segona part, titulada *Expositio Joachimi in librum beati Cirilli*, impresa a Venècia el 1516; l'edició és raríssima, i només se'n coneix un exemplar avui a Roma. Un ressò tardà de la polèmica es troba en la *Quaestio de secundo adventu Christi*, exposada a la Universitat d'Oxford pel seu mestre i canceller Henry of Harclay, el qual, estudiant a París, presencià de jove les incidències de la polèmica i conegué els seus actors. L'actitud de Henry, semblant a la de Peire d'Alvèrnia, és de rodona oposició a les idees d'Arnau en nom de la teologia escolàstica.

El P. Pelster centra el seu estudi en la figura de Henry of Harclay, del qual esbossa una acurada biografia i exhuma el text de la *Quaestio*, fins ara inèdita, conservada en un manuscrit a la biblioteca catedralícia de Worcester. L'interès històric d'aquest text és considerable, perquè el seu autor hi passa revista a les diverses posicions sostingudes en el curs de la polèmica i n'emprèn tot seguit una crítica a fons. La doctrina d'Arnau de Vilanova és exposada als folis 182v-183v del manuscrit, als quals corresponen les pàgines 58-62 de la publicació.

L'estudi fonamental del P. Pelster constituirà, de segur, un punt de partida per a noves recerques sobre un tema que apassiona avui els investigadors de la religiositat medieval.

II. — El lector trobarà, al volum següent dels *ER*, la recensió de treballs cabdals del P. Batllori sobre Arnau de Vilanova. Fóra, però, injust d'ometre la menció d'alguns que podríem anomenar treballs menors, perquè són com el corollari o el complement d'aquells. Aquí en recensionem dos.

La comunicació al Congrés Escolàstic Internacional reprèn el tema de l'anti-escolasticisme d'Arnau, que el P. Ehrle encetà, l'any 1920, en un article a «Gregorianum». Ehrle basà el seu estudi en els textos llatins compostos per Arnau fins al 1305, que pogué conèixer al ms. vat. lat. 3824. El P. Batllori confirma la tesi del P. Ehrle a base, però, dels textos catalans i italians — concretament de sis d'ells, que enumera de bell antuvi —, els quals són posteriors a 1305 i corresponen als anys en què Arnau, desentès ja de les polèmiques, es consagra de ple als seus projectes de reforma espiritual. El P. Batllori escomet, doncs, una faceta nova de l'antiescolasticisme d'Arnau i en mostra la persistència en la segona fase de la seva actuació religiosa. Val a dir que ni l'article del P. Ehrle ni la comunicació del P. Batllori exhaureixen el tema, que no podrà ésser tractat a fons fins que vegin la llum les tres Denúncies marselleses i el *Gladius jugulans thomatistas*, on Arnau s'enfronta en termes dramàtics a la nova manera de conrear la teologia introduïda recentment pels frares dominicans sota el mestratge de sant Tomàs. Els fragments del *Gladius* exhumats pel P. Ehrle no basten a mostrar l'abast de la polèmica.

L'article als *AST* és, en realitat, una recensió i crítica, per extens, dels *Etudes sur Arnaud de Villeneuve*, III i IV, de René Verrier, ben diferents de les que jo vaig dedicar-li en aquestes pàgines.¹ L'exigència de brevetat m'obligà a recollir només la línea principal en la investigació de Verrier, no sense advertir que alguns desplegaments secundaris assolien un fort interès per als especialistes. El P. Batllori, en canvi, segueix en detall i capítol per capítol les tesis i les argumentacions de l'autor i posa a contribució la seva gran erudició històrica per a sospesar el grau de probabilitat de les conclusions a què Verrier arriba. Així, el seu article constitueix una veritable aportació a diversos aspectes tractats per l'historiador francès. Val la pena de mencionar la rectificació documental que oposa al pretès mestratge d'Arnau de Vilanova a Nàpols, l'any 1305. El P. Batllori replanteja també la qüestió de la pàtria de naixença d'Arnau i retreu a Verrier la seva obstinació a sostenir la tesi de l'origen provençal d'Arnau i a ignorar les proves documentals i filològiques que ell i jo li oposarem en el nostre article conjunt *La pàtria y la familia de Arnau de Vilanova*.² L'article es clou amb una patètica invocació a l'objectivitat històrica, al marge de qualsevol malentès nacionalisme.

III. — La proposta d'una edició nacional de la famosa obra mèdica *Thesaurus pauperum*, del portuguès Pere Hispà, a emprendre per les entitats més solvents en l'alta cultura lusitana, ha portat a descobrir diversos aspectes i a suscitar una sèrie de problemes, d'alguns dels quals es fa ressò l'acadèmic Sr. Pina en el seu estudi. El títol d'aquest, que respon a la seva part segona i més original, posa de relleu la influència del *Thesaurus*, i alhora del *Regiment de Sanitat*, d'Arnau de Vilanova, en la medicina popular portuguesa i europea dels temps moderns. Per a comprovar-la, pren per mostra el *Lunario Perpetuo*, publicat a Lisboa l'any 1768, l'obra de Ch. Estienne i J. Libaut *L'Agriculture et Maison Rustique*, apareguda a Lió el 1689, i el *Libro de los Secretos de Agricultura*, traduït del català al castellà i editat a Barcelona el 1717; la saviesa mèdica popular compendiada en aquestes tres obres, així com en altres innumbrables del mateix gènere, es remunta a aquelles fonts.

Cal remarcar la notable aportació del Sr. Pina a la qüestió de l'autenticitat del *Thesaurus pauperum* atribuït a Arnau, que jo ja vaig posar en dubte en el meu pròleg al volum II de les seves *Obres catalanes* (Barcelona 1947, pàgs. 27-30; *ENC*, LV-LVI), bé que vaig acollir la hipòtesi que Arnau fos, ja que no l'autor del *Thesaurus*, almenys l'arranjador més antic de l'obra pariona que hom suposa escrita pel portuguès Pere Hispà. El Sr. Pina, partint de les dades d'aquell pròleg, ha invalidat la meua hipòtesi, en demostrar, a base de recerques bibliogràfiques, que cap manuscrit medieval del *Thesaurus* n'atribueix la paternitat a Arnau de Vilanova i que aquesta atribució no neix fins als temps moderns en què, a conseqüència d'haver estat editat a Burgos i altres ciutats castellanes el *Thesaurus* seguit del *Regiment de Sanitat* d'Arnau, acaba per oblidar-se la paternitat de la primera obra i per ésser ambdues posades a nom d'Arnau. Així s'explica que en les edicions catalanes del segle XVIII — les barcelonines de Campins el 1722, de Pere Escuder sense data i la vigatana del 1765 — el *Thesaurus* sigui atribuït simplement a Arnau. Alhora que aquest procés de canvi de paternitat, el Sr. Pina ha revelat l'estret parentiu entre el *Thesaurus pauperum* i el *Regiment de Sanitat*, per raó del con-

1. Cf. *ER*, II (1949-50), 297-299.

2. *AST*, XX (1947), 5-75.

tingut. Deixada de banda la qüestió de si Pere Hispà, que esdevingué al final de la seva vida Papa Joan XXI, és o no és l'autor veritable del *Thesaurus* — el Sr. Pina planteja explícitament la qüestió —, ambdós textos recullen la tradició mèdica de l'Escola de Salern i coincideixen no tan sols en el pla general, sinó, a més, en diverses fonts utilitzades i en una pila de materials. Per això foren editades juntament i la medicina popular les aprofità en abundor. L'estudi del Sr. Pina obre, doncs, noves perspectives a les investigacions sobre Arnau de Vilanova, que des d'ara hauran d'ésser tingudes en compte pels historiadors de la medicina i pels especialistes arnaldians.

IV. — Darrerament cridàrem l'atenció³ sobre els estudis arnaldians del Dr. Juan A. Paniagua als «Archivos Iberoamericanos de Historia de la Medicina». Al fascicle corresponent al primer semestre de 1951 d'aquests Arxius ha publicat una *Vida de Arnaldo de Vilanova*, que no dubtem a qualificar com la més completa i documentada que existeix fins ara. El Sr. Paniagua no ha descobert cap faceta nova en la vida d'Arnau, perquè de propòsit s'ha cenyit a recollir tota la documentació publicada i a lligar els fets per a teixir la narració biogràfica. Cal reconèixer, però, que ha manejat una informació completíssima i ha sabut destriar-la amb ponderació i sentit crític gens comuns en les persones que no són historiadors professionals. Els estudiosos catalans d'Arnau de Vilanova hem d'agrair-li l'ús constant i explícit de les publicacions arnaldianes aparegudes aquests darrers anys a Barcelona i la franca coincidència amb els punts de vista sostinguts pels nostres investigadors. Desitgem que altres treballs arnaldians, anunciats pel Sr. Paniagua, arribin a maduresa i vegin la llum ben aviat.

Joaquim CARRERAS i ARTAU

La Leyenda y la Historia en la biografía de Angel Guimerà, por JOSEP MIRACLE. Traducción del original catalán por ISABEL SEGURA CASTELLVÍ. La Laguna de Tenerife, Instituto de Estudios Canarios (CSIC), 1952. VIII + 204 pàgs. («Monografías», VIII.)

El treball del Sr. Miracle representa una aportació considerable als estudis biogràfics sobre Angel Guimerà. Després d'un pròleg curt (pàgs. 3-12), seguit de la bibliografia, estudia el període nebulós de la infantesa de Guimerà (pàgs. 17-146), la qual part constitueix el nucli fonamental de l'obra. Aquesta ve enriquida amb un apèndix de vint-i-dos documents (pàgs. 149-195), la majoria inèdits i quasi tots força importants per al coneixement dels primers anys de la vida del dramaturg.

La part central del treball està dividida en sis capítols, que investiguen successivament les inexactituds dels biògrafs de Guimerà, els avantpassats del dramaturg al Vendrell i els de les Canàries, la naixença del nostre gran romàntic, un episodi llegendari de la seva biografia i, finalment, l'establiment i primers anys d'estada de la família Guimerà a Catalunya.

De tots aquests temes, el més suggestiu i, sens dubte, el que té més importància per a la vida i l'obra del romàntic català és el de la seva naixença: el

3. *ER*, II (1949-50), 301.